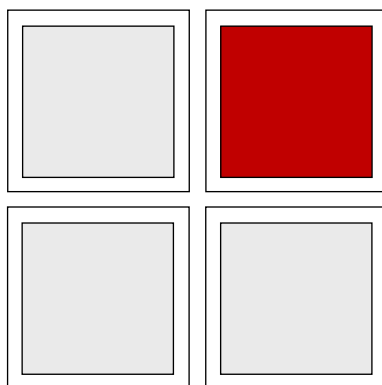
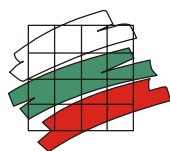

ИНДИКАТОР НА ИКОНОМИЧЕСКАТА АКТИВНОСТ В БЪЛГАРИЯ

2 | 2009

АГЕНЦИЯ ЗА
ИКОНОМИЧЕСКИ
АНАЛИЗИ И
ПРОГНОЗИ

Информацията, публикувана в това издание, може да се ползва без специално разрешение, единствено с изричното позоваване на източника.

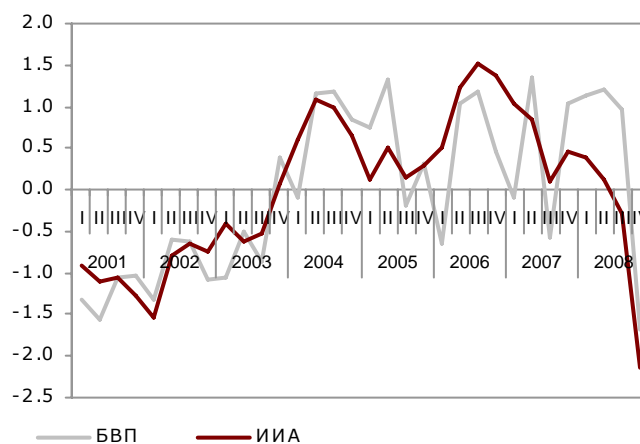
ISSN 13135007

© Агенция за икономически анализи и прогнози, 2009

София 1000, Аксаков 31, тел.: 9859 56 01, факс: 981 33 58, e-mail: aeaf@aeaf.minfin.bg, <http://www.aeaf.minfin.bg>

Индикаторът на икономическата активност в България (ИИА)¹ има за цел да представи в обобщен вид текущото развитие на икономиката, както и да оцени динамиката на нейния дългосрочен и цикличен компонент. Индикаторът е конструиран чрез динамичен факторен модел и е съставен от 8 макроикономически променливи, оценяващи състоянието и измененията във вътрешната и външната икономическа среда². Тъй като брутният вътрешен продукт (БВП) представлява друг обобщаващ индикатор на икономическата активност в страната, динамиката на ИИА и на БВП са сходни през повечето периоди на наблюдение, но това не означава, че техните изменения са идентични³. Възможно е в отделни периоди измененията в техните стойности да се различават както като размер, така и като посока.

Граф. 1: Индикатор на икономическата активност (ИИА) и реален растеж на БВП (нормиран)

Източник: Собствени изчисления, НСИ, Евростат, БНБ, Световна банка

През четвъртото тримесечие на 2008 г. ИИА продължи да намалява и отчете най-ниската си стойност от няколко години насам. За второ поредно тримесечие всички, включени в съставния индекс показатели имаха отрицателен принос върху неговата стойност, като най-голямо бе влиянието на индекса на промишлените продажби, международните цени на металите и минералните суровини и бизнес климата в търговията на дребно.

¹ За методологични особености на конструирания индикатор на икономическата активност, виж приложението в края на изданието: „Същност и предимства на индикатора на икономическата активност и методология на съставянето му“.

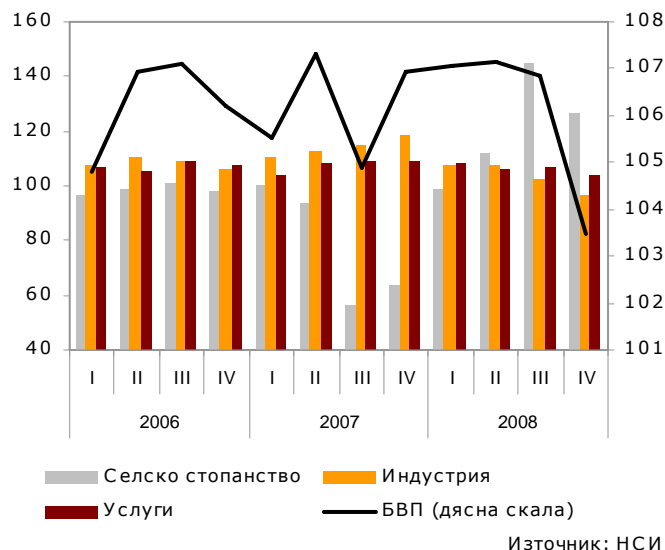
² Променливите, включени в ИИА, са БВП, добавена стойност в строителството, заети, БВП на ЕС-25, индустриални продажби, бизнес климат в търговията на дребно, лихва по дългосрочни кредити в лева и международни цени на металите и минералните суровини.

³ С цел постигане на сравнимост, данните за реалния растеж на БВП са нормирани, т.е. от реалния растеж на БВП е извадена средната стойност и полученият резултат е разделен на стандартното отклонение.

Наблюдаваното развитие бе в резултат от неблагоприятната външна среда и свиване на търсенето в основни за българския износ отрасли.

Динамиката на ИИА през разглеждания период кореспондираше с данните за реалния растеж на БВП, като последният възлезе на 3.5%, отчетено на годишна база.

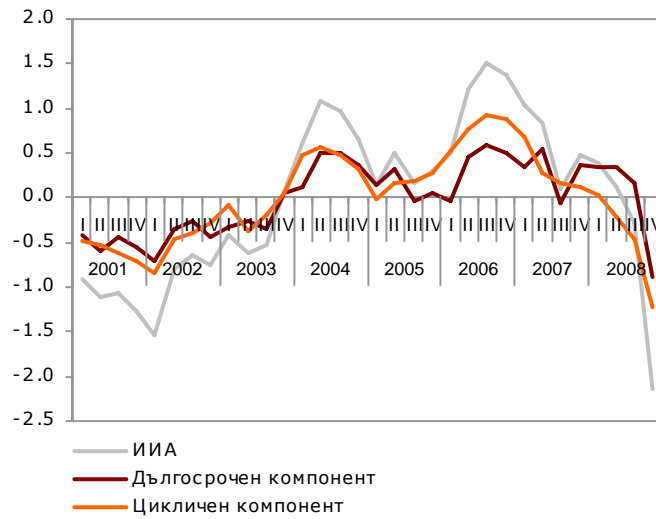
Граф. 2: Реален растеж на БВП по икономически сектори (съответен период на предходната година=100)

Структурата на БВП по компоненти на добавената стойност потвърждава засилващите се ефекти от влиянието на външната среда върху развитието на българската икономика. През четвъртото тримесечие на 2008 г. индустрията отчете значителен спад от 3.7%, като с най-голям принос бе преработващата промишленост. Силно засегната се оказа и добивната промишленост, чиято добавена стойност се понижи с 18% в реално изражение на годишна база. Строителството регистрира реален растеж от 4.4 %, но все пак значително по-слаб от наблюдаваните през последните няколко години, което от своя страна повлия негативно и на свързаните с него дейности. През разглеждания период реалният растеж на добавената стойност в операции с недвижими имоти и бизнес услуги възлезе на едва 0.7%, като развитието на последните допринесе в голяма степен за забавянето на добавената стойност в сектора на услугите от 6.4% през третото тримесечие до 3.8% през четвъртото тримесечие на 2008 г.

Все пак, макар и със забавени темпове услугите бяха основен двигател за растежа на добавената стойност общо в икономиката. Селското стопанство също имаше положителен принос. Показателят в него продължи да се възстановява динамично след слабата реколта през 2007 г. и нарасна с 26.7% в реално изражение.

Граф. 3: Индикатор на икономическата активност (ИИА) по компоненти

Източник: Собствени изчисления

През четвъртото тримесечие дългосрочният компонент на ИИА намаля, а цикличният отчете най-ниската си стойност от 2001 г. насам.

Фактори, оказващи влияние върху динамиката на ИИА през третото тримесечие на 2008 г.

Промислени продажби

Както през третото, така и през четвъртото тримесечие на 2008 г. промишлените продажби имаха най-изразено негативно влияние върху индикатора на икономическата активност. Отчетено на годишна база те регистрираха спад от 9.2%, което бе преди всичко резултат от неблагоприятната външна среда. Приходите от продажби в промишлеността, реализирани на вътрешния пазар, се характеризираха с понижение от 2.1% – за първи път от няколко години насам, а тези на външния за второ поредно тримесечие продължиха да намаляват с ускорени темпове от – 1.4% през третото до – 17.6% през четвъртото тримесечие на 2008 г.

Водещ принос към наблюдаваното развитие имаха производство и леене на метали и производство на текстил и изделия от текстил в резултат от свиването на външното търсене. По данни от Евростат през четвъртото тримесечие на 2008 г. индексът на нови поръчки в тези отрасли, предназначени за външния пазар, се е понижил с 19.8% и 11.2% съответно.

Граф. 4: Индекс на нови поръчки за външния пазар в производството на текстил и облекло и металургията, на годишна база

Източник: Евростат

Динамиката на продажбите в металургията бе повлияна и от продължаващото забавяне на международните цени на металите и минералните суровини. Влиянието на последните доведе до допълнително понижаване на приходите и влошаване на финансовото състояние на предприятията от отрасъла. Основания за подобни предположения биха могли да се търсят в няколко посоки. От една страна, през разглеждания период металургията е единственият отрасъл, в който брутният опериращ излишък има отрицателни стойности. И от друга страна, броят на заетите в отрасъла почти не се е изменил на годишна база (0.4%), което най-вероятно свидетелства за оптимизиране на разходите за производство в условията на реализирани значителни загуби.

Граф. 5:

Динамика на приходите от продажби и броя на заетите лица в металургията и производството на текстил и облекло

Заб.: Данните са нормирани.

Източник: НСИ

Заб.: Данните са нормирани.

Източник: НСИ

В отрасъл текстил и облекло продължава наблюдаваният от края на 2007 г. спад в продажбите за износ. Динамиката на показателя бе определена както от свиването на външното търсене, така и от характерната за отрасъла силна конкуренция от страна на азиатските пазари. В съответствие с развитието на отрасъла броят на заетите в него лица отчете спад на годишна база.

През четвъртото тримесечие на 2008 г. почти всички дейности на преработващата промишленост отчетоха спад на приходите от продажби. Единствените, които имаха положителен принос, бяха производството на превозни средства, производството на хранителни продукти и напитки и производството на изделия от каучук и пластмаса. Отчетеният растеж на индекса на промишлени продажби в тях на годишна база възлезе съответно на 6.8%, 6.4% и 5.3%.

Международни цени на металите и минералните суровини

През четвъртото тримесечие индексът на цените на металите и минералите спадна с 32.7 процентни пункта, продължавайки тенденцията от предходното тримесечие, когато беше регистриран спад от 7.7 пункта. Цената на медта, която съставя близо 50% от износа на цветни метали, е спаднала с 49.2% през четвъртото тримесечие и се очаква да продължи да спада през тази и следващата година съответно с 18.9% и 5.5% поради спада в световното търсене и нарасналите запаси.

Цената на оловото намалю с 34.9% поради спада при производството на автомобили. Значителен беше спадът и при цените на другите важни за износа ни метали: алуминий, цинк и стомана, като при алуминия спадът е от 34.6%, при цинка – 33.1%, а индексът за цената на стоманата спадна с 8.2 пункта. Спадът се дължи на силното свиване на търсенето, значителното натрупване на запаси и засилването на долара. Цените на някои от металите паднаха под кривата на разходите, което доведе до съкращаване на производството. Това се потвърждава от данните за приходите от продажби в производството на благородни и цветни метали, които спаднаха с 10.1 % в

реално изражение през последното тримесечие на 2008 г. При производството на чугун, стомана и феросплави спадът в реално изражение е 54.6%, което се дължи в голяма степен и на проблемите с производството в комбината „Кремиковци“.

Спадът в цените на металите засегна негативно износа. Износът на цветни метали спадна с 37.5% на годишна база през четвъртото тримесечие, а този на черни метали – с 30.3%. Делът на металите в износа се сви от 21.5% в началото на годината на 12.9% през четвъртото тримесечие.

По прогнози на Световната банка, цените на металите през 2009 г. се очаква да продължат да спадат, като индексът на металите и минералите се очаква да спадне с 25% през 2009 г. и с още 5% през 2010 г. в сравнение с 2008 г.

Граф. 6: Реален растеж на БВП и индекс на международните цени на металите и минералните суровини

Заб.: Данните са нормирани.

Източник: НСИ, Световна банка

Граф. 7: Международни
цени на метали и
минерални суровини и
продажби за износ

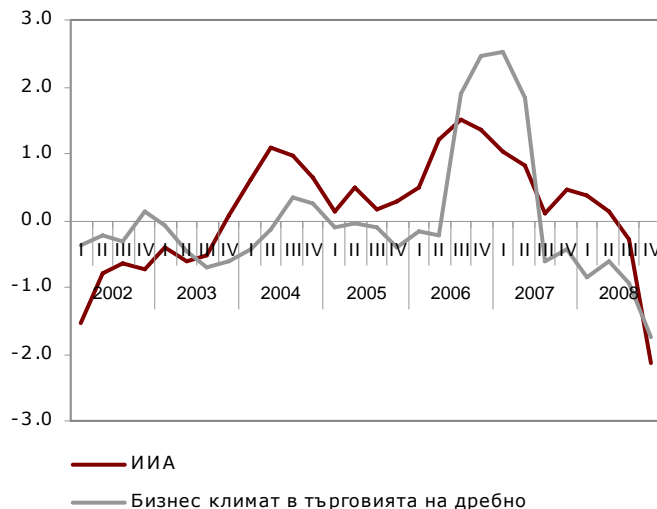

Източник: НСИ, Световна банка

Бизнес климат в търговията на дребно

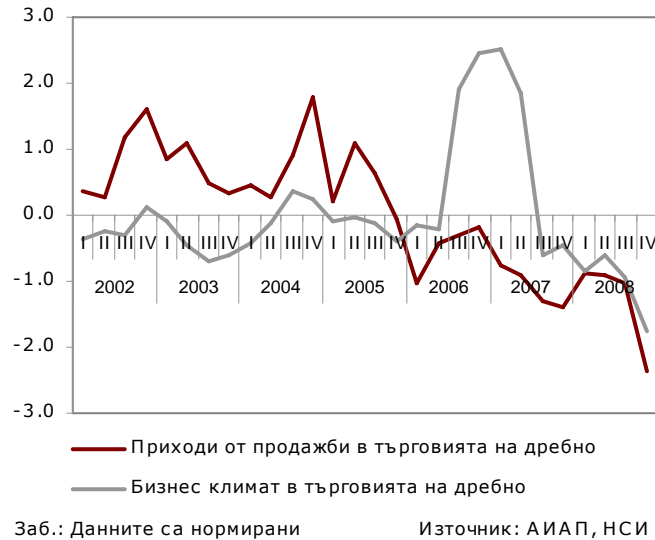
Бизнес климатът в търговията на дребно също имаше съществен отрицателен принос за намалението на ИИА през четвъртото тримесечие на 2008 г. Показателят отчете спад от 19.1 п.п. в сравнение с последното тримесечие на 2007 г., което се дължеше в по-голяма степен на влошените очаквания на предприемачите за бизнес ситуацията през следващите шест месеца, но негативно влияние оказаха и по-песимистичните оценки за текущата ситуация.

Граф. 8: Индикатор на
икономическата активност
и бизнес климат в
търговията на дребно
(нормиран)

Източник: АИАП, НСИ

Граф. 9: Бизнес климат и приходи от продажби в търговията на дребно

Влошаването на настоящата бизнес конюнктура се определя от намалението в търсенето. Делът на работодателите, които отчетат спад в обема на продажбите през текущия период се е увеличил, а продажните цени следват тенденция на намаление. Очакванията на предприемачите за бъдещата бизнес ситуация са свързани с намаление на продажбите и спад в обема на поръчките, както на вътрешните, така и към доставчиците от чужбина. Това кореспондира с очакванията за влошаване на общата икономическа ситуация, както в страната, така и в международен план. Нараснал е и процентът на предприемачите, които очакват низходяща динамика в продажните цени. В съответствие с очакваното по-ниско търсене, през четвъртото тримесечие на 2008 г. значително се е увеличил и делът на мениджърите, които са изразили негативни очаквания за движението на заетостта в бранша. Сред пречките с най-голямо значение за влошаването на бизнес климата в търговията на дребно през четвъртото тримесечие на 2008 г. на годишна база са финансовите проблеми и несигурната икономическа среда.

Строителство Растежът на добавената стойност в строителството се забави, като от 12% през третото тримесечие спадна на 4.5% през четвъртото. Някои от факторите, които обясняват това забавяне са намалелият размер на външно финансиране за сектора, както и затягането на жилищното кредитиране от страна на банките. Според предварителните данни на БНБ, привлечените преки чуждестранни инвестиции /ПЧИ/ в сектор недвижимо имущество, отдаване под наем и бизнес услуги достигат 405.9млн. евро през четвъртото тримесечие, отбелязвайки спад от 28% в сравнение с предходното.

Привлечените ПЧИ в строителството достигат 96.8 млн., с 33.4% по-малко в сравнение с третото тримесечие. Това намаление беше отчетено и от данните за инвестиционната активност в строителството, където има забавяне на ръста от 10.7% през третото на 7.9% през последното тримесечие.

Поради негативните промени във външната финансова среда, банките в България станаха много по-внимателни при кредитирането и отпуснатите жилищни кредити нараснаха минимално през четвъртото тримесечие, като годишният им ръст спадна от 48.9% през третото тримесечие на 43.1% през четвъртото.

Индексът на строителната продукция също отчете забавяне в края на годината, като през последното тримесечие беше отчетен ръст от 3.8% на годишна база, в сравнение с 13.9% през предходното тримесечие. Строителната продукция се забавя по-значително при строителството на сгради, което отбелязва ръст от 4.8% на годишна база, в сравнение с 19% през третото тримесечие. Гражданското строителство забавя ръста си от 3.9% на 2.2% през последното тримесечие. Наблюдава се и известна корекция при цените на жилищата, които според данни на НСИ са намалели с 4.1% през последното тримесечие на 2008 г. в сравнение с предходното тримесечие.

Броят на новоиздадените разрешителни за строеж през четвъртото тримесечие намалю с 12% на годишна база, като индикаторът спада както при жилищните, така и при административните сгради.

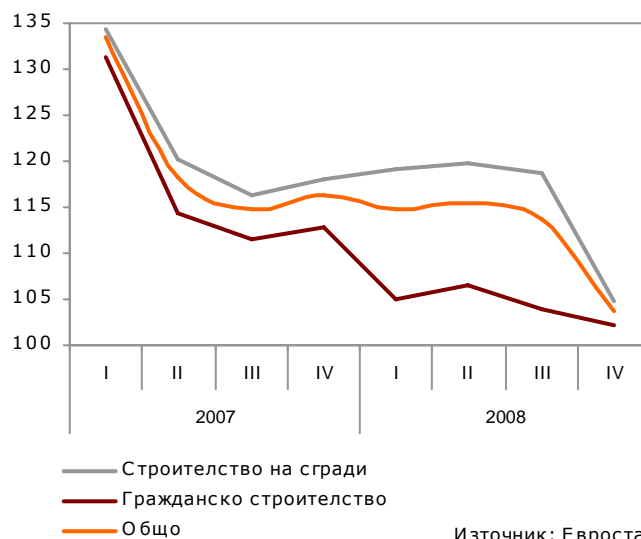
Граф. 10: Динамика на брутната добавена стойност и разходите за ДМА в строителството.

Заб.: Данните са нормирани.

Източник: НСИ

Граф. 11: Индекс на производство в строителството, на годишна база

Заети През четвъртото тримесечие на 2008 г. броят на заетите в икономиката лица продължи да се увеличава, но с доста по-бавен темп спрямо регистрираните през последните две-три години. Според данните от Наблюдението на работната сила растежът на показателя се забави до 1.7%, което повлия отрицателно върху ИИА през разглеждания период. Разпределението на заетостта по агрегирани икономически сектори показва отслабване в темпа на увеличение на работните места спрямо третото тримесечие в индустрията, както и в сектора на услугите.

Основен принос⁴ за регистрирания по-нисък темп на увеличение на заетите в индустрията имат отрасли от преработващата промишленост, като производство на текстил и облекло и преработващата промишленост, неклассифицирана другаде, където броят на заетите намалява на годишна база, съответно с 1.2% и 1.7%. Други промишлени дейности, като производство на неметални минерални суровини, производство на машини и оборудване, производство на електро-, оптично и друго оборудване значително забавят търсенето на труд през четвъртото тримесечие на 2008 г. и регистрират минимално увеличение на заетите лица. Това е свързано с пониженото външно търсене, кореспондиращо с данните за намаляващите приходи от продажби, както и с по-ниската икономическа активност в страната през последните три месеца на годината.

⁴ Анализът по икономически дейности се основава на данните за заети лица от Националните сметки.

Граф. 12: Растеж на заетите и приходите от продажби в преработващата промишленост

Заб.: Данните са нормирани

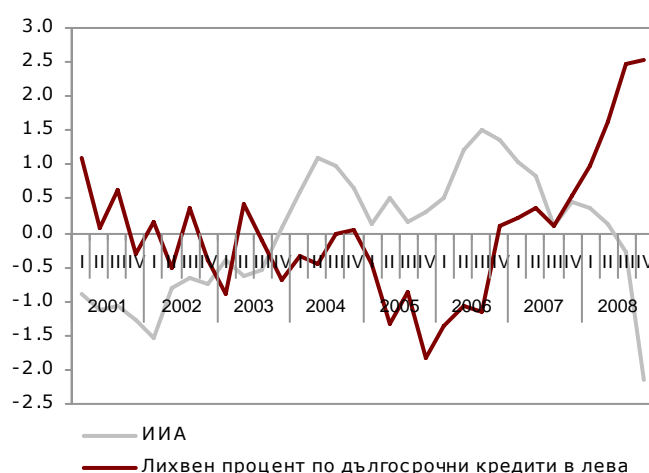
Източник: АИАП, НСИ

През последното тримесечие на 2008 г. строителството също започна да забавя ръста на заетите на годишна основа, което е свързано с отслабването в растежа на кредитната активност в страната и затруднения достъп до кредитен ресурс за домакинствата. По-ниската активност във финансовото посредничество се отрази върху динамиката на заетостта в отрасъла, а така също повлия и на пазара с недвижими имоти, като операциите с недвижими имоти, наемодателна дейности и бизнес услуги отчетоха най-голям принос за забавянето в растежа на заетостта в сектора на услугите.

Лихви по дългосрочни кредити в лева

През четвъртото тримесечие на 2008 г. лихвеният процент по дългосрочните кредити в лева продължи да се покачва, което се отрази неблагоприятно върху ИИА в страната.

Граф. 13: Динамика на ИИА и лихвен процент по дългосрочни кредити в лева

Заб.: Данните са нормирани.

Източник: Собствени изчисления

Средният лихвен процент по дългосрочните кредити в лева за последните три месеца на годината достигна 11.4%, което е повишение от 1.9 п.п. спрямо съответния период на 2007 г. Макар че в края на годината се наблюдаваше намаление на лихвените проценти на междубанковия пазар вследствие намалението на минималните задължителни резерви от началото на декември, през четвъртото тримесечие те останаха по-високи на годишна база. По-високата цена на заемния ресурс, в условията на влошена ликвидност и нарастване на риска в световен мащаб, продължи да се отразява в по-високи нива на лихвените проценти, както по депозитите, така и по кредитите. Високата рискова премия за страната също повлия върху задържането на лихвите по кредитите на високи нива. Разликата между лихвените проценти у нас и в Еврозоната се запази висока, тъй като ЕЦБ понижи основния лихвен процент през ноември и декември.

Нарастването на цената на кредита, заедно с повишената предпазливост на всички участници на пазара оказа задържащ ефект както върху предлагането, така и върху търсенето на заемни ресурси. От втората половина на 2008 г. годишният ръст на кредита за частния сектор се забави по-забележимо (от около и над 50% до средата на годината) и към края на декември се понижи до 31.6%. Ограничаване в темпа на нарастване на вземанията от неправителствения сектор се наблюдава както при нефинансовите предприятия (ръст от 31.4% към края на декември на годишна база), така и при домакинствата (31.3%). Потребителските кредити отбелязват по-бърз спад в темпа на прираст, който достига 25.1% към края на декември, докато ръстът при жилищните възлезе на 38% за същия период.

Неблагоприятните ефекти от нарасналите лихвени проценти и влошените икономически очаквания доведоха до известно влошаване на качеството на кредитните портфейли на търговските банки. Делът на необслужваните кредити нарасна спрямо нивото си от предходното тримесечие. Все пак, той остана на относително ниско ниво от 2.46% от всички кредити към края на декември, което все още не означава, че фирмите и домакинствата изпитват затруднения при обслужването на своите заеми.

Степен на синхронизираност на българския бизнес цикъл с този на Евророната

Оценките за връзката между цикличните колебания в Евророната и българската икономика показват, че промяната на конюнктурата в Евророната се отразява най-силно върху българската икономика със закъснение от един период. Освен това, бизнес цикълът у нас показва по-големи отклонения от дългосрочната средна в сравнение с цикъла на Евророната, което се обуславя от високата степен на зависимост на българския износ от международната среда.

Граф. 11: Оценени циклични колебания в Евророната и България

Забележка: Данни и подробни обяснения за методологията на съставяне на индикатора на бизнес цикъла за Евророната Eurocoin са достъпни на <http://eurocoin.cepr.org>. Тъй като този индикатор е месечен, данните за него са осреднени, за да може да се сравнява с ИИА, който е с тримесечна честота на публикуване. Допълнително Eurocoin изключва само краткосрочните (сезонните) колебания в икономическата активност в Евророната и следователно беше необходимо също да бъде премахнат дългосрочния тренд във времеви ред с филтър на Ходрик и Прескот.

Източник: Собствени изчисления, СЕРР, НСИ, БНБ, Световна банка

Динамика на външната среда и влияние върху българската икономика

В края на 2008 г. икономическата активност в ЕС чувствително се понижи и през четвъртото тримесечие реалният БВП спадна с 1.5%⁵ на годишна база. Наблюдаваното развитие бе в съответствие с неблагоприятната международна среда, изразяваща се в намалени възможности за осигуряване на финансови ресурси. Това доведе до отслабване на вътрешното търсене в страните членки на ЕС 25 – както по линия на инвестициите, така и по линия на потреблението. През разглеждания период брутно капиталобразуване отчете спад от около 6% на годишна база, като основен принос за това имаше динамиката на инвестициите в основен капитал. Потреблението се характеризираше със забавени темпове на растеж и възлезе на едва 0.3%. В съответствие със свиването на вътрешното

⁵ По данни на Евростат за ЕС-25.

търсене вносът на стоки и услуги в страните от ЕС намаля с 4% в реално изражение. През разглеждания период износът също отчете значителен спад от -5.5%.

През четвъртото тримесечие влошаването на външната среда започна да намира ясно изразено влияние върху българската икономика. Вследствие на повишаващите се икономически затруднения в основните икономически и търговски партньори на страната, за първи път от няколко години насам темпът на изменение на износа на стоки (fob), като елемент на текущата сметка на платежния баланс, намаля с повече от 10% на годишна база. Основен принос към наблюдаваната динамика имаше по-ниското търсене на български стоки от страните-членки на Евророната, балканските и азиатските страни, където разглежданият показател отчете спад от 6.5%, 31.9% и 26.9% съответно. Тази динамика, съчетана със забавения темп на растеж на преките чуждестранни инвестиции⁶, доведе до известно забавяне на икономическата активност в страната.

⁶ Предварителни данни.

Същност и предимства на индикатора на икономическата активност и методология за съставянето му

Индикаторът на икономическата активност (ИИА), конструиран в АИАП, има за цел да оцени текущото състояние на българската икономика. Предимствата на този тип съставни индикатори са:

Ако бъдат направени ревизии на данните на променливите, които съставляват ИИА, промените на съставния индикатор са далеч по-малки като размер в сравнение с ревизиите, които се правят на данните на БВП.

Динамиката на БВП понякога се влияе от специфични за конкретните икономически сектори фактори, които може да имат дискретен или временен характер и не би трябвало да се интерпретират като фактори, оказващи влияние върху общата икономическа ситуация в страната. Разлагането на всеки от времевите редове на общ и специфичен компоненти позволява да се елиминира влиянието на временните и специфични фактори, както и да се направи корекция за евентуални грешки в измерването на съответните променливи.

ИИА е изчислен с динамичен факторен модел, приложен върху тримесечни данни за набор от 63 макроикономически времеви реда както за България, така и такива, отразяващи международната конюнктура. В резултат на анализа, броят на променливите, от които е изчислен ИИА е редуциран до осем, като всички променливи са взети като реални изменения спрямо съответното тримесечие на предходната година. Променливите, включени в индикатора, са БВП, добавена стойност в строителството, заети, БВП на ЕС-25, индустриални продажби, бизнес климат в търговията на дребно, лихва по дългосрочни кредити в лева и индекс на международните цени на металите и минералните суровини на Световната банка.

Оценката на цикличния компонент ИИА е направена, като са елиминирани: (1) дългосрочният компонент, който е пресметнат посредством филтър на Ходрик-Прескот с параметър $\lambda = 1600$. Въпреки, че за филтъра на Ходрик и Прескот в икономическата литература са посочени редица слабости, той остава на практика най-широко използваният метод за премахване на тренда в икономическите редове; (2) краткосрочният компонент, който обхваща колебания в рамките на една година и следователно е изчислен въз основа на плъзгаща се средна с прозорец от 4 периода.